

GHEORGHI
GOSPODINOV

Un roman natural

Traducere din limba bulgară și note de
Cătălina Puiu

EDITORI:

Magdalena Mărculescu
Silviu Dragomir

FONDATOR:

Ion Mărculescu, 1994

DIRECTOR EDITORIAL:

Bogdan-Alexandru Stănescu

REDACTARE:

Michi Lucescu

DESIGN:

Andrei Gamaș

DIRECTOR PRODUCȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Mirela Voicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GOSPODINOV, GHEORGHI

Un roman natural / Gheorghe Gospodinov ; trad. din lb. bulgară și
note de Cătălina Puiu. - București : Pandora Publishing, 2022
ISBN 978-606-978-550-8

I. Puiu, Cătălina (trad. ; note)

821.163.2

Titlul original: *Estestven roman*

Autor: Gheorghe Gospodinov

Copyright © 1999, Georgi Gospodinov

All rights reserved

Copyright © Pandora M, 2022

pentru traducerea în limba română

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20

www.pandoram.ro

ISBN: 978-606-978-550-8

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

1

*În fiecare clipă, în lumea asta există
un lung șir de oameni care plâng și
altul mai mic, în care oamenii râd.
Dar tot acolo se află și un al treilea
șir de oameni, care nu mai plâng și
nu mai râd. Cel mai trist dintre toate.
Despre el vreau să vorbesc.*

Ne despărțim. În vis despărțirea e legată doar de părăsirea casei. În cameră totul e împachetat, cutiile de carton sunt aranjate până la tavan și cu toate astea e mult spațiu. Holul și celelalte camere sunt pline de rude — ale mele și ale Emei. Își tot şușotesc ceva, se agită și așteaptă să vadă ce o să facem. Stau cu Ema lângă fereastră. A mai rămas doar să împărțim o grămadă de discuri vinil. Dintr-odată, ea scoate primul disc din coptă și îl aruncă pe geam. Țasta e al meu, spune. Geamul e închis, dar discul trece prin el ca prin aer. Instinctiv, îl scot pe-al doilea și-l arunc și eu. Discul zboară ca un OZN, se rotește în jurul axului, ca și cum ar merge în picup, numai că un pic mai repede. Se aude șuieratul lui. Undeva, deasupra tomberoanelor de gunoi, se îndreaptă

amenințător spre un porumbel jigărit, care zboară destul de jos. În primul moment, pare că ciocnirea va fi evitată, dar imediat văd cum marginea ascuțită a discului retează gâtul înfoiat. Totul se petrece cu încetinitorul și asta intensifică senzația de groază. Se aud clar câteva acorduri scurte, cât timp discul taie gâtul. Osul ascuțit al gâtulejului porumbelului fluieră o clipă, traversând discul. Numai începutul melodiei. O șansonetă oarecare. Nu-mi amintesc. *Les parapluies de Cherbourg? Oh, Paris? Le café de trois colombes?* Nu-mi amintesc. Dar muzică sigur s-a auzit. Capul retezat continuă să zboare datorită inerției câțiva metri încă, iar corpul cade ușor în praful din jurul tomberoanelor. Nu e niciun pic de sânge.

Totul în vis e infinit de simplu. Ema se apleacă și ridică următorul disc. Apoi eu. Ea. Eu. Ea. Fiecare nou disc repetă ce a făcut primul. Trotuarul de sub fereastră e plin de capete de porumbei, cenușii, identice, cu pielița trasă peste ochi.

Din spatele nostru, la fiecare cap retezat rudele aplaudă. Mița stă pe pervazul ferestrei și își linge rapace boticul.

M-am trezit cu dureri în gât. Inițial am vrut să-i povestesc visul Emei, dar apoi am renunțat. E doar un vis.

*Apocalipsa poate avea loc și
într-o singură țară.*

Am cumpărat scaunul-balansoar într-o sâmbătă, la începutul lui ianuarie 1997. Tocmai luasem salariul și scaunul a înghițit jumătate din el. Era ultimul, și la un preț relativ mic, erau încă prețurile vechi. Inflația din acea iarnă accentua nebunia achiziției mele. Scaunul era împletit, imitație de bambus, nu cântărea mult, dar arăta masiv și era incomod de cărat. Era absurd să dau cealaltă jumătate din salariu pe taxi, așa că l-am luat în cârcă și am plecat spre casă. Mergeam pe stradă ducând în spate scaunul ca un vânzător de coșuri și atrăgeam privirile dezaprobatore ale trecătorilor, din cauza luxului pe care mi-l permisesem. Cineva trebuie să descrie mizeria iernii lui '97, la fel și celelalte mizerii, iarna lui '90, lui '92. Îmi amintesc cum în fața mea, la piață, o femeie roagă vânzătorul să-i cântărească o jumătate de lămâie. Alții dau târcoale seara tarabelor goale, căutând vreun cartof căzut din întâmplare. Din ce în ce mai mulți oameni bine îmbrăcați își înving rușinea și umblă prin tomberoanele de gunoi. Departe, stau câinii care urlă flămânzi sau

se aruncă în haită asupra trecătorilor întârziați. Scriind aceste propoziții răzlețe, îmi închipui titluri de ziar groase, bolduite.

Într-o seară, când m-am întors acasă, am găsit apartamentul spart. Lipsea doar televizorul. Nu știu de ce, primul lucru la care m-am gândit a fost scaunul-balansoar. Era la locul lui. Cred că nu reușiseră să-l scoată pe ușă, era prea lat, eu l-am băgat pe geam. Am petrecut toată seara pe scaun. Când Ema s-a întors, a dat telefon la poliție. N-avea niciun rost. Nimeni nu mai reacționa la reclamațiile de spargerii. La naiba. Stăteam în scaunul meu de răchită, mângâiam cele două pisici speriate de dezordine (unde s-or fi ascuns în timpul jafului) și fumam, rănit în ceea ce mai rămăsese din orgoliul meu masculin. Nu puteam nici măcar să le apăr pe Ema și pe pisici. Am scris o povestire.

E spart apartamentul unei familii. În timpul jafului, acasă e doar femeia, în jur de 40, cu primele semne de îmbătrânire vizibile, se uită la un serial. Cei care sparg casa, tineri, cu trăsături comune, nu s-au așteptat să găsească pe cineva acasă la ora asta, dar își revin repede. Și femeia e destul de speriată. Scoate singură banii din sifonierul din dormitor. Nu opune rezistență când ei îi spun să-și dea jos cerceii și inelele. Și verigheta? Și verigheta. O dă jos foarte greu, aproape că i s-a înțepenit în deget. Dintr-odată, când ăia dau să ia televizorul — printre altele, serialul continuă —, femeia îl cuprinde bine în brațe. Ridică vocea pentru prima dată, îi roagă să ia orice, dar să-i lase televizorul. Stă așa, cu spatele la

cei doi, cu pieptul lipit de ecran, hotărâtă să facă orice. Puteau s-o dea ușor la o parte, dar sunt uimiți de reacția ei neașteptată. Ea simte ezitarea și le spune, bătând un apropo, că pot să facă orice cu ea, numai să-i lase televizorul. Afacerea e încheiată. O să te violăm, spune unul din ei. Ea nu se mișcă. Fundul îi e încă încordat. Primul termină repede. Al doilea e mai încet. Femeia strânge în brațe televizorul și nu se mișcă. Doar la un moment dat le spune să se grăbească — trebuie să vină copiii de la școală. Asta îl face pe-al doilea să renunțe și cei doi pleacă. Serialul s-a terminat. Femeia, ușurată, dă drumul televizorului și intră la baie.

Oare cum se vor termina anii '90 — ca un thriller, ca un film cu gangsteri, ca o comedie neagră sau ca o telenovelă?

NOTA REDACTORULUI

Iată povestea acestei povești.

În calitate de redactor la un ziar literar din capitală, am primit un caiet. Era îndesat într-un plic mare, făcut de mână, adresat redacției, cu numele meu ca destinatar. Plicul nu avea scris expeditorul, lipiciul ieșise pe afară și se uscaseră. Recunosc că l-am deschis cu o ușoară repulsie, care nu a dispărut nici când am scos caietul — în jur de optzeci de pagini, destul de mototolite, scrise mărunt pe o față și pe cealaltă. Astfel de manuscrise nu prevesteau niciodată nimic bun pentru redactor. Autorii lor, de obicei bătrânei pisălogi, apăreau câteva zile mai târziu ca să întrebe dacă opera, cum altfel?, vieții lor, era acceptată spre publicare. Din experiență știam că dacă nu le-o retezi din prima dar și, jenat de vârsta lor, nu le răspunzi binevoitor că nu ai terminat de citit, ei te-ar fi asediat în fiecare săptămână ca niște soldați istoviți, hotărâți să se lupte până la capăt. Și chiar dacă finalul nu era departe, bocănitul bastoanelor pe scări mă făcea să înjur ca la ușa cortului.

În mod straniu, în caiet nu apărea nicăieri vreun titlu, sau măcar numele autorului. L-am băgat în geantă, cu gândul să arunc un ochi pe el acasă. Puteam

să refuz manuscrisul, motivând că nu primim lucrări scrise de mână și astfel să amân lucrurile cu câteva luni. Bineînțeles că seara am uitat de caiet, dar nici nu a apărut cineva care să ceară vreun răspuns. L-am deschis abia peste o săptămână. Nu-mi venea să cred, dar citeam unul dintre cele mai bune manuscrise de când eram redactor. Un om încerca să vorbească despre căsnicia sa eșuată și romanul (nu știu de ce am hotărât eu că e un roman) se învărtea în jurul neputinței de a povesti acest eșec. În fond, însuși romanul era greu de descris. Imediat am publicat în ziar un fragment și am așteptat să apară autorul. Adăugasem într-o mică notă că manuscrisul venise la redacție fără semnătură, probabil o neglijență din partea autorului, dar îl așteptăm să dea un semn. A trecut o lună. Nimic. Am publicat din nou un fragment. Și într-o bună zi la redacție apărut o femeie relativ tânără. A făcut scandal cum că ziarul se ocupă de viața ei personală. Ea nu-l citea regulat, dar o prietenă i-a arătat numerele cu fragmentele publicate. Susținea că textele erau ale fostului ei soț, care dorea să o compromită. Și totul apărea cu nume adevărate, lucru pentru care, îi spusese amica, putea să ne dea în judecată. Apoi femeia izbucni în plâns, întreaga ei înverșunare dispărut și în momentele acelea chiar părea drăguță. Mi-a povestit cu întreruperi că soțul ei era pe vremuri o persoană foarte OK, scria, ba chiar publicase niște povestiri. Recunoaște că nu le-a citit. După divorț a luat-o razna. Acum decăzuse, devenise un *homeless*, își

pierdea vremea prin cartier, stătea adesea în părculețul din fața blocului, exact vizavi de ferestrele ei, ca să o sâcăie și s-o compromită în fața vecinilor.

— Ați vrea să mi-l arătați?

— Ah, găsiți-l dumneavoastră, răătăcește cu un scaun-balansoar prin piața cartierului. O să-l recunoașteți. Și vă rog, nu mai publicați toate astea, nu mai rezist, îmi spuse cu o voce surprinzător de stinsă și plecă.

Își găsea de mâncare ca ceilalți boschetari, și totuși nu chiar ca ei. Nu umbla prin tomberoane, cel puțin nu îl văzuseră. Vindea hârtie de reciclat. Era dintre acei nebuni liniștiți. Se învârtea în jurul pieței, făcea mici servicii, seara supraveghea marfa, îi dădeau la schimb roșii, ardei, pepeni verzi... În funcție de sezon. Lucrurile astea mi le-au spus vânzătorii din piață, după ce m-au întrebat de câteva ori dacă nu sunt de la poliție. Nu știau prea multe.

L-am găsit în părculețul din cartier. Se legăna în scaunul lui balansoar, oarecum mecanic, ca în transă. Păr soios, un tricou care-și pierduse deja culoarea, niște blugi și adidași cășcați în vârf. A, da, și o pisică maida-neză jigărită, care i se cuibărise în poală. O mângâia la fel de mecanic. Nu avea mai mult de 40–45 de ani. Mă avertizaseră că nu e prea vorbăreț, dar eu veneam la el cu vești bune. M-am prezentat. O umbră de zâmbet, fără să mă privească. Aveam la mine cele două numere de ziar. La întrebarea mea dacă el este autorul, dădu doar din cap, fără să iasă din starea lui de contemplație.

Am încercat să-i spun cât de bun e textul, i-am vorbit despre publicarea lui, l-am întrebat ce alte treburi mai învărte. Niciun efect. La sfârșit am scos toți banii pe care-i aveam la mine și i-am dat, spunând că asta e onorariul lui. Se vedea că nu e obișnuit să primească bani. Pentru prima dată de când eram acolo s-a fâstâcit, ca și cum ar fi ieșit din starea lui, și m-a privit.

— Divorțezi, nu, amice? spuse aproape amical, ca un om care-și arată compasiunea.

Ce naiba, credeam că nu se observă. În orice caz arătam mai bine decât el. Niciunul dintre prietenii mei nu știa încă. Acum câteva zile înaintasem împreună cu soția mea cererea de divorț.

L-am întrebat din nou cum îl cheamă, încurajat de cuvintele lui.

— Gheorghî Gospodinov.

— *Eu* mă numesc așa — aproape că am urlat.

— Știu, ridică din umeri indiferent, înainte vă citeam ziarul. Mai cunosc încă șapte oameni cu numele asta, în afară de mine și de tine.

N-a mai spus nimic. L-am lăsat acolo și m-am grăbit să-mi iau tălpășița. Totul se aranja ca într-un roman prost. Mi-a trecut prin cap că pot s-o sun pe nevastă-sa și s-o întreb care e numele lui adevărat. Înainte să dau colțul, nu m-am abținut și am întors capul. Stătea în aceeași poziție, se legăna ritmic în scaunul lui balansoar ca acele mânuțe de plastic care se puneau odinioară pe geamul din spate al mașinii.

L-am căutat din nou după un an. Între timp găsisem o editură care era de acord să publice manuscrisul și trebuia să dau de el ca să semneze contractul. Mă îndoiam că aș fi reușit să-l aduc la editură, de aceea aveam la mine contractul. Era o primăvară târzie. Îi aflasem numele de la soție și trebuia să înghit coincidența. Mă simțeam un pic vinovat față de el pentru că mă scârbise faptul că cineva, căzut în mizerie, poate avea același nume ca mine. Contractul cu editura prevedea o sumă decentă, care cu siguranță i-ar fi fost de folos. Am înconjurat părculețul, dar nu l-am găsit. Am dat ocol pieței. L-am întrebat pe unul dintre vânzătorii cu care, mi se părea mie, vorbisem înainte. Nu știa nimic. Îl văzuse pentru ultima oară la sfârșitul toamnei trecute, prin octombrie, nu... parcă începutul lui noiembrie. De atunci nu mai apăruse. După care, a dat din mână și mi-a aruncat, chipurile printre altele, ce ger năprasnic a fost în iarna asta, iar Pendulul (așa îi ziceau) se gândea să petreacă iarna în leagănul lui, în scaunul-balansoar, deh... În timp ce-mi povestea toate astea, omul a vândut un kilogram de roșii, două de castraveți și câteva legături de pătrunjel proaspăt, fără să uite să-și laude marfa. Totul cu o voce ușor pițigăiată, indiferentă. Primul lucru care mi-a venit în minte a fost să-i calc în picioare toate roșiile, apoi să-i smulg frunzuliță cu frunzuliță pătrunjelul și la sfârșit să-i înfund capul în piureul ăsta. Cum de niciunul dintre vânzătorii cu care mai vorbea vagabondul nu făcuse nimic pentru el? Nu știu ce, ceva,

poate o cămăruță pentru iarnă, sau măcar o pivniță, ceva... Dar furia începea să mi se risipească și inevitabil apărea o altă întrebare — de ce nu făcusem eu ceva pentru acest nefericit. Am plecat din piață, am căutat o bancă în părculeț, nu departe de locul în care, acum un an, pentru prima și, se pare, ultima dată am vorbit cu omul din scaunul-balansoar. Pe deasupra, printr-o stranie coincidență, pentru că întotdeauna coincidențele ni se par stranii, purtam același nume. Poate că lucrurile au luat o altă întorsătură, mi-am zis. Poate că omul s-a mobilizat, poate că textele publicate în ziar l-au făcut să se ridice din veșnicul lui scaun și acum lucrează undeva, poate a început să scrie, și-a închiriat vreun apartament, are o altă femeie. Am încercat să mi-l închipui, pentru o secundă, în sufrageria unui bloc din prefabricate, în fața televizorului, cu papuci în picioare, o pereche de pantaloni ponosiți, dar curați, și un pulover, stând tot așa, în scaunul lui balansoar. Iar în poală, aceeași pisică maidaneză pe care văzusem că o mângâia atunci. Cu cât îmbunătățeam imaginea în mintea mea, cu atât mi se părea mai ireală. La sfârșit, am scos contractul de la editură și am făcut ultimul lucru pe care mai puteam să-l fac pentru tizul meu. L-am semnat.

3

Atomii sunt răspândiți haotic în spațiul gol, care există deja, și când se unesc unul cu celălalt, provoacă naștere, iar când se separă unul de celălalt — distrugere.

Democrit (conform lui Aristotel)

Flaubert visa să scrie o carte despre nimic, carte fără nicio intrigă proprie, „care să se susțină de la sine, din forța interioară a stilului, așa cum pământul stă în aer fără niciun sprijin“. Proust a reușit până într-un punct acest lucru, bazându-se pe memoria involuntară. Dar nici el nu a scăpat de tentația narațiunii. Lipsa de modestie a dorinței mele este să scriu un roman compus numai din începuturi. Roman care începe de nenumărate ori, promite ceva, ajunge la pagina 16 și reîncepe. Ideea, sau mai degrabă începutul unui astfel de roman, am descoperit-o în filosofia antică, mai bine zis, la acel triumghi al filosofilor naturaliști — Empedocle, Anaxagoras, Democrit. Romanul format numai din începuturi s-ar fi bazat pe aceste trei coloane. Empedocle ține la un

număr limitat de începuturi, adăugând celor patru elemente de bază (pământ, aer, foc, apă) Dragostea și Ura, care ar pune începuturile în mișcare și ar realiza combinațiile. Cel mai aproape de ideea romanului mi se părea Anaxagoras. Concepția lui despre *panspermii*, sau semințele lucrurilor (mai târziu Aristotel le numește *homeomeri*, dar asta sună mult mai rece și mai impersonal), s-ar fi putut transforma în puterea fecundă a acestui roman. Roman compus din nenumărate particule, din substanțe primare, adică începuturi, care intră în combinații infinite. De vreme ce Anaxagoras afirmă că fiecare lucru concret e compus din părți mai mici, asemănătoare lui, atunci romanul ar putea fi construit numai din începuturi. Așadar, am hotărât să încerc cu începuturi din romane devenite deja clasice. Le-aș fi putut numi atomi (plătind tribut lui Democrit). Un roman atomist din începuturi purtate în spațiul gol. Prima încercare suna așa:

Și dacă vreți cu adevărat să aflați ce și cum, presupun c-o să vreți să știți din capul locului unde m-am născut, cam ce copilărie nasoală am avut, cât de ocupați erau ai mei până să mă facă, toate aiurelile gen David Copperfield, dar, ca s-o zic pe-aia dreaptă, n-am niciun chef să intru-n chestii de-astea.

Oare eu să fiu, sau altul, eroul acestei povestiri? Paginile următoare îl vor lămuri pe cititor. Ca să încep

de la început, voi spune că m-am născut într-o vineri, la miezul nopții (cel puțin așa mi s-a spus și eu cred).

Mă numesc Arthur Gordon Pym.

Squire Trelawney, doctorul Livesey și alți câțiva gentlemeni m-au îndemnat să înșir pe hârtie tot ce știu despre Insula comorilor. Ei sunt de părere să povestesc de la început până la sfârșit istoria, fără a ascunde niciun amănunt, afară de situația geografică a insulei <...> deoarece comorile se mai păstrează și până acum acolo. Iată-mă deci că pun mâna pe pană și, uitând că ne aflăm în anul 17..., mă întorc cu gândul la vremea când tatăl meu mai ținea hanul cu firma „Amiral Benbow“, iar într-o bună zi s-a pripășit la noi marinarul cel bătrân și smead, cu fața crestată de urma unei vechi lovituri de sabie.

După ce fu ajutat să-și scoată sumanul, Bai Ganio își azvârli pe umeri o pelerină belgiană și toți exclamară: „Iată-l, în sfârșit, și pe Bai Ganio european sadea!“

— Ce-ar fi să povestim fiecare din noi câte-o năzdrăvănie de-a lui Bai Ganio? — Bună idee! strigarăm noi. — Ei, atunci am să încep eu! — Stai, că eu știu mai multe... — Ba eu! Tu habar n-ai!

Și ține-te ciorovăială! Până la urmă, ne învoirăm să începă Stani. Și el se porni pe povestit: